

Identifying Barriers and Facilitators of Economic Empowerment and Sustainable Employment for People with Disabilities in the Community-Based Rehabilitation Program in Kermanshah Province

Bijan Rezaee

Associate Professor, Department of Management and Entrepreneurship, Faculty of Economics and Accounting, Razi University

(Corresponding Author) rezaee61@yahoo.com

Ayoub Pazhouhan

Assistant Professor, Department of Public Administration, Faculty of Management, Economics, and Accounting, Payame Noor University, Tehran, Iran

pazhouhan@yahoo.com

Khadije Azizi

Ph.D. Student in Entrepreneurship, Department of Management and Entrepreneurship, Faculty of Economics and Accounting, Razi University

khazizi44@gmail.com

Moein Soleimani

Ph.D. in Entrepreneurship, Department of Management and Entrepreneurship, Faculty of Economics and Accounting, Razi University

ms.moein@outlook.com

Abstract:

This study aimed to identify barriers and facilitators of economic empowerment and sustainable employment for people with disabilities in the community-based rehabilitation (CBR) program in Kermanshah Province. The research is applied in purpose and qualitative-exploratory in methodology. The study population included academic experts, welfare specialists, relevant organizations directly involved in employment for people with disabilities, and successful disabled entrepreneurs. Sampling was conducted purposively using the snowball method until theoretical saturation was achieved. Data were collected through semi-structured interviews. To ensure validity, methods such as prolonged engagement, persistent observation, appropriate sample selection, simultaneous data collection and analysis, and participant reviews were employed. Test-retest reliability was also used to assess reliability. The results revealed that community participation, government laws and policies, institutional support, and personal capabilities emerged as final codes for facilitators. Meanwhile, barriers included market and sales challenges, individual and psychological obstacles, physical and infrastructural limitations, legal and regulatory barriers, socio-cultural barriers, educational and skill gaps, and economic constraints to sustainable employment and economic empowerment of people with disabilities in rural areas of Kermanshah Province. It is hoped that the findings and proposed solutions will contribute effectively to sustainable employment for people with disabilities in Kermanshah.

Keywords: Empowerment, Sustainable Employment, Community-Based Rehabilitation, People with Disabilities, Kermanshah Province.

Progress and development of Kermanshah province

Kermanshah Management and Planning Organization, 2025, Vol. 4, No. 2 pp 97-124.

Received: 29/01/2025 - **Accepted:** 16/04/2025

شناسایی موانع و عوامل تسهیل‌گر توانمندسازی اقتصادی و اشتغال پایدار معلولان ساکن مناطق روستایی در برنامه توان بخشی مبتنی بر جامعه در استان کرمانشاه

بیژن رضایی

دانشیار گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

(نویسنده مسئول) rezaee61@yahoo.com

ایوب پژوهان

استادیار، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، اقتصاد و حسابداری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

pazhouhan@yahoo.com

خدیجه عزیزی

دانشجوی دکتری کارآفرینی، گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

khazizi44@gmail.com

معین سلیمانی

دکتری کارآفرینی، گروه مدیریت و کارآفرینی، دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

ms.moein@outlook.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی موانع و عوامل تسهیل‌گر توانمندسازی اقتصادی و اشتغال پایدار معلولان ساکن مناطق روستایی در برنامه توان بخشی مبتنی بر جامعه در استان کرمانشاه انجام شده است. پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش پژوهش، کیفی و از نوع مطالعات اکتشافی است. جامعه مورد مطالعه پژوهش شامل خبرگان دانشگاهی، کارشناسان بهزیستی و سازمان‌های ذی ربط که به طور مستقیم با امر اشتغال افراد دارای معلولیت در ارتباط هستند و افراد معلول موفق در امر کارآفرینی و اشتغال بودند. نمونه‌گیری به روش هدفمند و از نوع گلوله برفی تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته جمع‌آوری شدند. برای ارزیابی قابلیت اعتبار پژوهش از روش‌های درگیری طولانی مدت و مشاهده مداوم، انتخاب نمونه‌های مناسب، جمع‌آوری و تحلیل هم‌زمان داده‌ها و بازنگری توسط مشارکت کنندگان در پژوهش استفاده گردید. جهت سنجش پایایی نیز، از روش پایایی بازآزمون استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد که عوامل مشارکت جامعه، قوانین و سیاست‌های دولتی، حمایت‌ها و پشتیبانی‌ها و توانمندی‌های شخصی به‌عنوان کدهای نهایی در بخش عوامل تسهیل‌کننده و عوامل موانع بازار و فروش، موانع فردی و روانشناختی، موانع فیزیکی و زیرساختی، موانع قانونی و حقوقی، موانع اجتماعی و فرهنگی، موانع آموزشی و مهارتی، و موانع اقتصادی به‌عنوان موانع موجود برای اشتغال پایدار و توانمندسازی اقتصادی معلولان ساکن در مناطق روستایی استان کرمانشاه شناسایی شدند. امید است که

نتایج این پژوهش و راهکارهای پیشنهادی برای اشتغال پایدار افراد دارای معلولیت استان کرمانشاه مؤثر واقع شود.

کلیدواژه‌ها: توانمندسازی، اشتغال پایدار، توان‌بخشی مبتنی بر جامعه، معلولان روستایی، استان کرمانشاه

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمانشاه

فصلنامه پیشرفت و توسعه استان کرمانشاه، دوره ۴، شماره ۲، ص ۹۷-۱۲۴

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۱۱/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۲۷

۱- مقدمه

بر اساس تخمین سازمان بهداشت جهانی، ۱۵ درصد از کل مردم جهان یعنی تعدادی بیش از یک میلیارد نفر، حداقل از یک نوع معلولیت رنج می‌برند (سازمان بهداشت جهانی و بانک جهانی، ۲۰۱۷). در ایران نیز تعداد افراد دارای معلولیت تحت پوشش خدمات بهزیستی، ۱،۵۰۰،۵۳۹ نفر است که تعداد ۳۶۰،۲۱۹ نفر دارای معلولیت خفیف، تعداد ۴۶۷،۳۵۳ نفر دارای معلولیت متوسط، تعداد ۵۶۷،۳۴۸ نفر دارای معلولیت شدید و تعداد ۱۰۵،۶۱۹ نفر دارای معلولیت خیلی شدید هستند (سازمان بهزیستی کشور، ۱۴۰۲).

نتایج پژوهش‌های صورت گرفته بیانگر آن است که افراد دارای معلولیت در کشورهای مختلف و در مقایسه با سایر افراد جامعه خود، امکانات اولیه زندگی مانند بهداشت، مسکن، آموزش و شغل مناسب ندارند (هوامگ و رولستون^۱، ۲۰۱۵). وجود این تبعیض‌ها، آثار زیان‌باری بر زندگی فردی و اجتماعی معلولان دارد و اصلی‌ترین چالش زندگی آن‌ها است (رهبر و همکاران، ۱۳۹۲). از این رو توجه به اشتغال و نیازهای اجتماعی معلولان، یک سیاست عمومی و دغدغه مدیریتی در سطح جهانی است (مارتین و هونینگ^۲، ۲۰۲۰). البته اهمیت اشتغال برای معلولان علاوه بر تأمین نیازهای مالی، منافع پنهانی نیز برای آنان در بردارد مانند هویت و منزلت اجتماعی، احساس ارزشمند بودن، روابط و حمایت اجتماعی، افزایش امید به زندگی، مسئولیت‌پذیری کاهش نگرانی و اندوه (محمودیان دهکردی، ۱۳۸۶).

کسب و کار و اشتغال معلولان یکی از مشکلات و معضلاتی است که اگرچه گروه‌ها و مسئولان ذی‌ربط تا حدودی آن را بررسی کرده‌اند، اما از دیدگاه کارآفرینی تاکنون به‌طور جدی و در حد مناسب مورد بررسی قرار نگرفته است (ابراهیمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۷). اغلب نظریه‌ها و پژوهش‌ها، کارآفرینان را افرادی توانا و بدون معلولیت در نظر گرفته‌اند. این در حالی است که افراد دارای معلولیت هم باید مانند سایر افراد جامعه از فرصت‌های استخدامی، اشتغالی و حضور در کلیه عرصه‌های اجتماعی برخوردار باشند؛ مشارکت اجتماعی داشته و نقشی در اقتصاد کشور خود ایفا کنند تا به‌توانند به کسب درآمد و حفظ استقلال فردی و اقتصادی خود به‌پردازند و تنها وابسته به دریافت مستمری و کمک‌های مؤسسات خیریه نباشند (سلطانی‌موقر، ۱۳۹۰). آنچه در اشتغال و راه‌اندازی کسب و کار و خلاقیت معلولین حائز اهمیت است این است که تنها خود معلول نیست که دچار تغییر وضعیت می‌شود؛ بلکه خانواده، اطرافیان و خود جامعه هم از این اتفاق سودمند می‌گردند. لذا ایجاد زمینه حضور در فعالیت‌های کارآفرینی می‌تواند یکی از مهم‌ترین راهکارها جهت توانمندسازی این بخش مهم از جامعه باشد (وکیل‌الرعايا و اقوامی، ۱۳۹۸).

معلولان ساکن در مناطق روستایی به‌دلیل محدودیت فرصت‌های شغلی و محرومیت‌های ناشی از منابع و امکانات مالی و توسعه‌ای در مناطق روستایی و کم‌برخوردار با چالش‌های بیشتری برای اشتغال مواجه هستند. در همین راستا،

اداره کل بهزیستی استان کرمانشاه در قالب مؤلفه‌های برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه^۱ (CBR) با هدف توانمندسازی اقتصادی افراد دارای معلولیت در مناطق روستایی از طریق حمایت‌های مالی و تسهیل کار به اعضای معلول خانواده در سنین کار برای بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی آن‌ها و ایجاد فرصت برابر شغلی کمک می‌نماید. با توجه به گذشت حدود دو دهه از اجرای برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه (CBR) در مناطق روستایی استان کرمانشاه به نظر می‌رسد موانع متعددی برای ایجاد اشتغال پایدار و توانمندسازی اقتصادی معلولان در مناطق روستایی استان وجود دارد که تاکنون موانع و مشکلات درون و برون‌سازمانی برای اشتغال پایدار این معلولان شناسایی نشده است، و از طرفی استفاده از یک مدل اشتغال یکپارچه و یکسان برای توانمندی معلولان جوامع روستایی در کل کشور بدون در نظر گرفتن تنوع فرهنگی و نیز شرایط منطقه‌ای و بومی مناطق روستایی در هر استان منطقی نبوده و باعث ایجاد مشکلاتی برای ایجاد اشتغال پایدار و توانمندسازی اقتصادی این عزیزان می‌گردد. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف شناسایی موانع و عوامل تسهیل‌گر توانمندسازی اقتصادی و اشتغال پایدار معلولان در برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه در استان کرمانشاه انجام شده است. از این‌رو، پرسش اصلی پژوهش این‌گونه مطرح می‌گردد که عوامل تسهیل‌گر و یا موانع ایجاد اشتغال پایدار و توانمندسازی اقتصادی در برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه معلولان ساکن در مناطق روستایی استان کرمانشاه، چه عواملی هستند.

مقاله حاضر در پنج بخش تنظیم شده است. در بخش اول، مقدمه و ضرورت پژوهش ارائه شده است. بخش دوم به مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهش اختصاص دارد که شامل مباحث اشتغال پایدار، اشتغال معلولین، توان‌بخشی مبتنی بر جامعه و مطالعات قبلی در این زمینه است. در بخش سوم، روش‌شناسی پژوهش توضیح داده شده است. یافته‌های پژوهش در بخش چهارم ارائه شده‌اند. در نهایت، بخش پنجم به بحث و نتیجه‌گیری اختصاص دارد و پیشنهادهای عملی مبتنی بر یافته‌های پژوهش را نیز شامل شده است.

۲- مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱- اشتغال پایدار

در تعریف بین‌المللی، مفهوم اشتغال به کار برای دستمزد یا سود محدود شده است (گادیس^۲ و همکاران، ۲۰۲۳). از مهم‌ترین شاخص‌های یک مدل کلان اقتصادی، اشتغال است که هرگونه تغییر در این شاخص، اثرات خاص خود را بر دیگر شاخص‌های اقتصادی برجای خواهد گذاشت. اشتغال از نیازهای اصلی هر جامعه است که هرگونه نارسایی و یا کمبود در آن منشاء پیدایش بسیاری از ناهنجاری‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که تحت تأثیر عوامل مختلفی است (محمدی و همکاران: ۱۳۹۲، ۱۱۶). بنابراین برای رسیدن به توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی، باید از تمامی توان‌های اقتصادی در بخش‌های مختلف سود برد چرا که نگرش تک‌بعدی به بخش‌های اقتصادی، عامل عقیم ماندن توان‌های محیطی در بهره‌وری از منابع می‌گردد و بدون نگرش منطقی و عملی به این مسئله، توسعه در بلندمدت، راه به جایی نخواهد برد (قادرمرزی: ۱۳۹۴، ۱۱۰). موضوع اشتغال روستایی و دستیابی افراد به

شغل مورد نظر اساسی‌ترین نیازهای یک جامعه محسوب می‌شود. بیکاری به‌عنوان یک پدیده مخرب اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی مطرح بوده و رفع آن همواره، از دغدغه‌های اساسی برنامه‌ریزان بوده است (عنابستانی و حسینی کهنوج: ۱۳۹۷، ۴۰). اشتغال از جمله مقولات مؤثر و مهم در توسعه روستایی است که همواره مورد توجه بوده است. این توجه از تأثیر ذاری آن بر فقر، مهاجرت و غیره در سطح ملی نشأت گرفته است؛ در حالی که در زمان‌های مختلف، اشتغال همواره بر اثر عوامل مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و محیطی دستخوش تغییراتی شده است (ایزدی: ۱۳۹۴، ۲۶).

۲-۲- اشتغال معلولین

افراد دارای ناتوانی‌های جسمی که به دنبال اشتغال و کسب درآمد هستند، تمایل دارند تا دریافتی‌های عادلانه‌ای داشته باشند، هر چند آن کار در قالب کسب و کارهای کوچک و در راستای توانمندی آن‌ها باشد. در حالی که ناتوانی جسمی فرد ممکن است چالش عمده‌ای در کسب اشتغال به همراه داشته باشد، مشاغل زیادی وجود دارد که افراد معلول و یا ناتوان جسمی می‌توانند به‌عنوان شغل مناسب بیاوند (وکیل‌الرعايا و اقوامی، ۱۳۹۸؛ میلر و برتون^۱، ۲۰۱۷). ایجاد اشتغال برای معلولین دارای اهمیت خاص است که پس از مراحل ارزشیابی، راهنمایی حرفه‌ای و آموزش حرفه‌ای در آن از کلیه خدمات و رویه‌های مبتنی بر ارزشیابی استفاده می‌شود. اشتغال فرد معلول مبتنی بر سه جنبه شناخت فرد معلول، شناخت کار و بررسی تناسب معلول با کار می‌باشد (بزرگ‌نیا، ۱۳۶۴). فرصت‌های استخدامی برای معلولان اندک است و در اکثر کشورها از جمله ایران، قوانینی مبنی بر الزام کارفرمایان برای به استخدام معلولان وضع شده است؛ ولی گاه دیده می‌شود که در اجرای این قوانین، اهمال شده و از به کارگیری این افراد در مشاغلی که استعداد و توانایی انجام دادنشان را دارند، به دلیل نداشتن ظاهر مورد قبول جامعه، سرباز زده می‌شود (ابراهیمی نژاد و همکاران، ۱۳۹۷؛ ساکسنا و پانديا^۲، ۲۰۱۸). از این رو یکی از رایج‌ترین و انعطاف‌پذیرترین روش‌های اشتغال معلولان، خوداشتغالی است. در این گونه از اشتغال، معلولان متناسب با توانایی‌ها و علاقه خود کاری مولد انجام می‌دهند، کالایی را تولید می‌کنند یا خدماتی را ارائه می‌دهند. در خوداشتغالی استقلال شایان توجهی در ساعت و نحوه کار وجود دارد و دامنه فعالیت بسیار گسترده است و انجام آن در همه مکان‌ها امکان‌پذیر است (باقری و همکاران، ۱۳۹۴).

بر اساس گزارش سازمان بین‌المللی کار (۲۰۱۶) برآورد شده که ۱۵ درصد از جمعیت جهان را معلولین تشکیل می‌دهند که تقریباً ۸۰ درصد آنها در سن کار هستند. عدم دسترسی بسیاری از افراد معلول به تحصیلات بالاتر یا فرصت‌های شغلی منجر به محرومیت آنها از فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی شده است (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۱۱؛ بانک جهانی، ۲۰۱۴). نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد در کشورهای مختلف معلولان در مقایسه با سایر افراد جامعه از امکانات اولیه زندگی از قبیل آموزش، شغل مناسب، مسکن، بهداشت و غیره برخوردار نیستند (هوامگ و رولستون، ۲۰۱۵). این مسائل به‌عنوان اصلی‌ترین چالش زندگی معلولان، اثرات منفی بر زندگی فردی

و اجتماعی آنها دارد و نه تنها معلولان، بلکه طیف وسیعی از اطرافیان و به طور کلی جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد (باقری و همکاران، ۱۳۹۴). کمبود فرصت‌های شغلی و اشتغال پایدار برای افراد دارای معلولیت، مشکلات و چالش‌های فردی و اجتماعی زیادی را ایجاد می‌کند. علاوه بر این، نتایج پژوهش‌ها نشان دادند، افراد دارای معلولیت، دستمزد و مزایای شغلی کمتر و همچنین فرصت‌های محدود برای ارتقاء و پیشرفت شغلی دارند. بنابراین افراد دارای معلولیت، نرخ فقر بیشتری را تجربه می‌کنند و لذا یکی از راه کارهای حل این مسائل ترویج کارآفرینی در بین معلولان می‌باشد (یاماموتو^۱ و همکاران، ۲۰۱۱).

اهمیت کار و شغل برای معلولان تا جایی است که از فرصت اشتغال به عنوان یکی از مهم‌ترین سازه‌های اثرگذار بر کیفیت زندگی معلولان و پیش شرط لازم برای برگرداندن آنها به آغوش جامعه یاد شده است (باقری و همکاران، ۱۳۹۴). بالابودن میزان کارآفرینی در بین معلولان در مقایسه با سایر افراد (هولاب^۲، ۲۰۰۱). بیانگر ترجیح این قشر از جامعه به کارآفرینی به جای کار برای افراد و سازمان‌های دیگر است و این موضوع در برخی پژوهش‌ها گزارش شده است. معلولان با کارآفرینی مزیت‌های شخصی، مالی، اجتماعی و اشتغال پایدار را کسب خواهند کرد (پاگان^۳، ۲۰۰۹). باتوجه به مشکلاتی که معلولان با آن روبرو هستند و برای حل این مشکلات در سطح جهانی کارآفرینی معلولان مورد توجه قرار گرفته است (یاماموتو و همکاران، ۲۰۱۱). باین حال، بیشتر پژوهش‌های انجام شده در مورد کارآفرینی، کارآفرینان را افراد توانمند و بدون معلولیت می‌دانند و در ادبیات کارآفرینی، کارآفرینی معلولان جایگاه کم‌رنگی دارد (رونی^۴، ۲۰۰۹). اما، در بیشتر نظریه‌ها و تحقیقات کارآفرینی معلولان هیچ جایگاهی ندارند و بیشتر نظریه‌ها و پژوهش‌های مرتبط با کارآفرینان را افرادی توانا و بدون معلولیت در نظر گرفتند؛ لذا کارآفرینی معلولان روستایی می‌تواند نتایج چندگانه‌ای برای متولیان و مدیران توسعه روستایی کشور داشته باشد. در ایران بیش از یک میلیون نفر دارای نوعی از معلولیت هستند و ۱۱۰ نفر به طور روزانه و بالغ بر ۴۰ هزار نفر به طور سالانه به دلیل حوادث مختلف بر جمعیت معلولین کشور افزوده می‌شود (اسعدی و همکاران، ۱۳۹۸).

بررسی وضعیت معلولین در ایران نشان می‌دهد که مسائل متعدد و مترکم در این بخش وجود دارد و معلولان از نظر تاریخی مورد غفلت واقع شده و علی‌رغم شرایط سخت زندگی آنها در نظام برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اجتماعی به آنها توجه نشده است و هنوز هم در اولویت برنامه‌ریزی قرار ندارند (اسعدی و همکاران، ۱۳۹۸). علی‌رغم اینکه در ایران قوانینی مبنی بر ملزم کردن کارفرمایان برای به کارگیری معلولان وضع شده است؛ اما در بسیاری موارد کارفرمایان بنا به دلایلی از به کارگیری معلولان در مشاغلی که توانایی و استعداد آن را دارند، اجتناب می‌کنند (ابراهیمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۷). بر اساس آمار اداره کل بهزیستی استان کرمانشاه، ۴۶ هزار نفر معلول در استان کرمانشاه زندگی می‌کنند که این میزان از میانگین تعداد معلولان کشور بالاتر است. از این تعداد ۲۴۹۷۵ نفر در مناطق شهری و بقیه در مناطق روستایی زندگی می‌کنند. از این تعداد فقط تعداد اندکی شامل ۱۵۸۷ نفر معادل ۴ درصد شاغل هستند و سایر آنها شامل ۲۳۵۰ نفر معادل ۶ درصد از کارافتاده، ۲۰۳ نفر معادل ۵/۰ درصد بازنشسته

1. Yamamoto
2. Holub
3. Pagán
4. Roni

و اکثریت آنها یعنی ۲۷۷۱۲ نفر معادل ۸۳/۶۸ درصد بیکار هستند (سازمان رفاه استان کرمانشاه، ۱۳۹۷).

۲-۳- توانبخشی مبتنی بر جامعه (CBR)

توانبخشی مجموعه‌ای از مداخلات درمانی می‌باشد که برای بهینه‌کردن عملکرد فرد آسیب‌دیده یا بیمار و کاهش دادن ناتوانی فردی که مشکلی در سلامتی‌اش رخ داده است و حفظ منزلت شخص ناتوان و تعیین جایگاه قانونی و اجتماعی وی تعریف می‌شود. توانبخشی شاخه‌ای از پزشکی است که به افرادی که دچار مشکلات و بیماری‌ها و دردهای مختلف شده‌اند کمک می‌کند تا سلامتی بهینه و بهترین عملکرد ممکن و توانایی‌های ازدست‌رفته را به دست آورد و برخی از مشکلات و دردها حین درمان‌های مختلف توانبخشی برطرف شود. در واقع توانبخشی بر این اصل ساده و بسیار مهم استوار است که اگر دست نیست، پا هست. اگر قدرت حرکت نیست، زبان و تفکر هست. اگر حس بینایی نیست، حس شنوایی و لامسه هست و بالاخره، اگر تندرستی نیست، امید به زندگی هست. می‌توان گفت فلسفه توانبخشی یعنی امید بخشیدن و آماده کردن فرد ناتوان (معلول) به زندگی در جامعه از یک سو، و آماده‌سازی جامعه برای پذیرش وی به‌عنوان یک شهروند از سوی دیگر است (خبرگزاری مهر، ۱۴۰۲).

برنامه توانبخشی مبتنی بر جامعه (CBR) در ایران از سال ۱۳۷۴ در مناطق روستایی کشور آغاز شده است و امروزه بخشی از قانون برنامه ۵ ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران است. توانبخشی مبتنی بر جامعه، برنامه‌ای برای ارائه خدمات توانبخشی، کاهش فقر، برابری فرصت‌ها و فراگیرسازی اجتماعی افراد دارای معلولیت است که از طریق تلاش‌های مشترک افراد دارای معلولیت، خانواده‌ها و سازمان‌های آنها، اعضای جامعه و سایر بخش‌های دولتی و غیردولتی مرتبط با حوزه‌های سلامت، آموزش، اشتغال و اجتماعی انجام می‌شود. این برنامه تلاش دارد تا از یک سو افراد دارای معلولیت در مناطق روستایی و محروم شهری به خدمات کلیدی به‌ویژه در زمینه سلامت، آموزش، تأمین معاش و... دسترسی پیدا کنند و از سوی دیگر با رفع موانع فیزیکی، نگرشی، قانونی و ارتباطی سعی دارد تا زمینه‌های مشارکت افراد دارای معلولیت در جامعه فراهم شود. به‌نحوی که آنها به‌توانند؛ مانند سایر افراد جامعه از مزایای توسعه برخوردار شوند و نقش مؤثری در توسعه جامعه خود داشته باشند. در این میان اما ایجاد دسترسی به خدمات و برنامه‌های مرتبط با حوزه سلامت، آموزش، اشتغال و اجتماعی، توانمندسازی افراد دارای معلولیت از طریق تشکیل گروه‌های خودیار، تشکیل صندوق‌های خرد محلی و عضویت در سازمان‌های افراد دارای معلولیت و سایر گروه‌های فعال در روستا، رفع موانع فیزیکی، نگرشی، ارتباطی و قانونی در جامعه برای حضور افراد دارای معلولیت در جامعه، گسترش همکاری بین‌بخشی با بخش‌های دولتی و غیردولتی به‌منظور عامل‌سازی افراد دارای معلولیت در برنامه و اقدامات مرتبط با سایر نهادها و جلب مشارکت جامعه برای اجرای برنامه توانبخشی مبتنی بر جامعه از اهم برنامه CBR است. اما بر اساس اعلام سازمان بهزیستی کشور، تا پایان سال ۱۴۰۰، حدود ۹۶ درصد جمعیت روستایی کشور (۲۱ میلیون و ۶۲۱ هزار و ۴۳۵ نفر) تحت پوشش برنامه CBR قرار گرفته‌اند که این جمعیت ساکن در ۴۴۲ شهرستان و ۵۳ هزار و ۷۲۶ روستا است. همچنین ۸۳۳ مرکز و مؤسسه غیردولتی با داشتن ۴۵۱۵ تسهیلگر و ۳۵۹۰ داوطلب محلی مسئولیت اجرای این برنامه

در سطح محلی را بر عهده داشتند، در حالی که ۱۷۰۱ دهیار و ۱۲ هزار و ۸۰۶ بهورز همراه با ۹۲۸۴ شورای CBR روستایی نیز در این برنامه مشارکت کردند. در این مناطق ۴۷۳ هزار و ۱۶۸ نفر از افراد دارای معلولیت شناسایی و تحت پوشش برنامه قرار دارند که ۲ درصد جمعیت روستایی را تشکیل می‌دهند که ۳۸ درصد افراد تحت پوشش دارای معلولیت جسمی- حرکتی، ۲۵ درصد افراد دارای معلولیت ذهنی و هوشی، ۱۳ درصد دارای معلولیت بینایی، ۱۲ درصد افراد دارای معلولیت شنوایی، ۸ درصد افراد دارای معلولیت اعصاب و روان و ۴ درصد دارای معلولیت صوت و گفتار هستند (خبرگزاری مهر، ۱۴۰۲). در قالب جمع‌بندی کلی باتوجه به این که توانمندسازی جمعیت یکی از عوامل مؤثر بر اشتغال است. یکی از راه‌های دستیابی به توسعه اشتغال، بهره‌گیری پایدار از منابع است. استفاده از تکنولوژی سزاوار، توسعه ارتباطات جهت دستیابی به بازار یکی از عوامل مؤثر بر توسعه اشتغال بوده که تکوین سازمان مناسب یکی از عمده‌ترین ملزومات اساسی جهت دستیابی به توسعه اشتغال محسوب می‌شود. ارتقا کمیت و کیفیت کالاها و خدمات از ضرورت‌های اساسی دستیابی به توسعه اشتغال است (قدیری‌معصوم و اسماعیل‌نیا، ۱۳۸۲).

۲-۴- پیشینه پژوهش

برخی از پژوهش‌های انجام شده مرتبط با موضوع پژوهش حاضر در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. خلاصه برخی از پژوهش‌های مرتبط با موضوع پژوهش

سال	پژوهشگر	عنوان پژوهش	نتایج
۱۴۰۲	پایدار و غفران	ارزیابی دستاوردهای اجرای قانون «حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی» در شهرستان هامون	مهم‌ترین علل عدم تحقق طرح‌های اشتغال عبارت‌اند از: عدم هزینه‌کرد کامل و مناسب وام، ۲- عدم‌اهلیت مجری طرح و عدم پالایش و اهلیت‌سنجی مجریان و ۳- عدم تناسب تسهیلات. درنهایت، مدیریت یکپارچه سازمانی برای اشتغال، اجرای دقیق شیوه‌نامه اجرا و نظارت جدی بر اجرای برنامه‌های اشتغال با استفاده از مدل جامع تسهیل‌گری به‌عنوان راهکارهای مقابله با انحرافات تسهیلات اشتغال‌زایی پیشنهاد شده.
۱۴۰۱	کیانی و قبری	واکوی اثرات ایجاد صندوق اعتباری خرد بر توسعه اشتغال پایدار مناطق روستایی (مطالعه موردی: شهرستان‌های رزن و فامنین استان همدان)	نتایج نشان داد بیشترین همبستگی به شاخص‌های گسترش کسب‌وکار در روستا و توانایی ایجاد کار و خوداشتغالی روستاییان مربوط بود.
۱۴۰۰	وفایی و همکاران	ارائه مدل کارآفرینی با رویکرد خلاقیت و خودشکوفایی با استفاده از روش نظریه داده بنیاد	شرایط علی (آمادگی برای تغییر، پیچیدگی فرایندهای کارآفرینی و الزامات محیط فرایندهای کارآفرینی)، مقوله محوری (نگرش‌های رفتاری، نگرش‌های کارگزاران و نگرش‌های ساختاری)، شرایط مداخله‌گر (شیوه تفکر مدیران عالی، آگاهی از ابزارهای مختلف و ثبات مدیریتی)، شرایط زمینه‌ای (پارادایم فکری بخش دولتی، مسائل ساختاری فرایندی و قوانین و مقررات)، راهبردها (تغییرات فرایندی، ارزش‌گذاری و آگاهی‌بخشی کارآفرینی) و پیامدها (خودشکوفایی، نوآوری و خلاقیت و تفکر مدیران جدید) را چنین معرفی می‌کند.

سال	پژوهشگر	عنوان پژوهش	نتایج
۱۳۹۹	زنگانه و همکاران	شناسایی و اولویت‌بندی ابعاد و مؤلفه‌های اشتغال پایدار با تأکید بر سیاست‌های کلی اشتغال با مدل ANP فازی	شاخص‌های شناسایی شده و مورد تأیید خبرگان به‌ترتیب اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، زیست‌محیطی و تکنولوژیکی دسته‌بندی شدند.
۱۳۹۸	وکیل‌الرعا یا و اقوامی	تحلیل اثربخش عوامل مؤثر بر اشتغال و راه‌اندازی کسب‌وکار معلولین	عوامل مالی، فردی، دولتی، خانوادگی و کارجویانه تأثیر مثبت و معناداری بر گرایش معلولین به کسب‌وکار دارد؛ ولی عامل اعتقادی بیانگر عدم تأثیر معنادار بر گرایش معلولین به کسب‌وکار می‌باشد.
۱۳۹۷	ابراهیمی‌نژاد و همکاران	شناسایی و اولویت‌بندی موانع اشتغال معلولان حرکتی در بخش خصوصی از دیدگاه کارآفرینان و معلولان با رویکرد ANP	معلولان حرکتی در زمینه اشتغال در بخش خصوصی، با پنج دسته موانع اصلی شامل توانایی‌های فردی، راهبردی، محیطی، هزینه و نگرشی روبه‌رو هستند.
۱۳۹۷	اسماعیل‌زاده و همکاران	تحلیلی بر سطح توسعه‌یافتگی مناطق روستایی شهرستان‌های استان کرمانشاه	بین شهرستان‌های استان کرمانشاه از نظر خدمات‌دهی به روستاهای تابع، تفاوت چشم‌گیری وجود دارد؛ به‌گونه‌ای که توسعه مناطق روستایی شهرستان کرمانشاه در بالاترین سطح قرار دارد. مناطق روستایی شهرستان‌های صحنه، دالاهو، سنقر و کلیایی، کنگاور، سرپل‌ذهاب و پاوه در سطح متوسط، و مناطق روستایی شهرستان‌های گیلان‌غرب، هرسین، روانسر، جوانرود، قصرشیرین، اسلام‌آبادغرب و ثلاث‌باباجانی در سطح محرومی از توسعه قرار گرفته‌اند که در راستای توسعه و تحقق عدالت در سطح استان تقویت نواحی روستایی محروم ضروری است.
۲۰۲۲	مارین- پالاسیوس ^۱ و همکاران	بررسی اشتغال و ناتوانی: تجزیه و تحلیل کتاب‌شناختی	یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که تا سال ۲۰۱۶ بحث پیرامون سلامت و اشتغال می‌چرخید و از سال ۲۰۱۷ به بعد تحقیقات بیشتر بر اشتغال افراد معلول متمرکز شده است. عوامل اجتماعی-اقتصادی مؤثر بر افراد دارای معلولیت به‌عنوان یکی از علل آسیب-رساندن به ورود آن‌ها، مانند ناتوانی فکری مختلف، اشتغال و تحصیلات آن‌ها را برای کار محدود می‌کند.
۲۰۲۰	یبیما ^۲ و همکاران	شیوه‌های منابع انسانی برای افزایش قابلیت اشتغال پایدار: اجرا، استفاده و نتایج	در این پژوهش به بررسی شیوه‌های منابع انسانی برای بهبود قابلیت اشتغال پایدار: پیاده‌سازی، کاربرد و نتایج پرداختند. یافته‌ها نشان داد که بیشتر سازمان‌ها، محدوده‌ای از شیوه‌های منابع انسانی را برای بهبود سلامت، انگیزش، مهارت‌ها و دانش کارکنانشان پیاده‌سازی و اجرا می‌کنند پرداخته شده است.
۲۰۱۹	گریس ^۳ و همکاران	افزایش دسترسی مقایسه دسترسی به مشاغل از طریق وسایل حمل‌ونقل عمومی برای افراد دارای معلولیت جسمی و بدون معلولیت	موقعیت‌های ارتباطی و تیم‌های مشارکتی، آموزش کارکنان در زمینه بهداشت روانی و مشکلات نیروی کار و مشارکت چندسطحی افراد دارای معلولیت، موجب تقویت عملکرد معلولان در محیط کار می‌شود.

1. Marín-Palacios
2. Ybema
3. Grise

سال	پژوهشگر	عنوان پژوهش	نتایج
۲۰۱۷	مازیرینی ^۱ و همکاران	بررسی موانع کارآفرینی که توسط کارآفرینانی که با ناتوانی‌های فیزیکی مواجه می‌شوند	کمبود تجهیزات و ماشین‌آلات، تبعیض، شبکه‌سازی کسب‌وکار، سختی در کسب سرمایه اولیه، آگاهی از مراکز حمایت از کارآفرینان دارای معلولیت جسمی و کمبود آموزش کارآفرینی

بررسی ادبیات نظری و پیشینه تجربی مطالعات انجام شده در داخل و خارج از کشور حاکی از این است که پژوهش‌های محدودی در زمینه اشتغال پایدار افراد دارای معلولیت در برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه (CBR) انجام شده است و مطالعات سیستماتیک و نظام‌مند اندکی در مورد موانع و عوامل تسهیل‌گر توانمندسازی اقتصادی و اشتغال پایدار معلولان در برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه به‌ویژه با رویکرد کیفی صورت پذیرفته است. بر این اساس، این مطالعه سعی دارد تا این شکاف نظری و تحقیقاتی را تا حدودی برطرف نموده و راهبردهایی جهت اشتغال پایدار افراد دارای معلولیت در برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه در مناطق روستایی استان کرمانشاه ارائه نماید.

۳- روش شناسی

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش پژوهش، کیفی و از نوع مطالعات اکتشافی است که با استفاده از رویکرد تحلیل محتوای استقرایی انجام شده است. جامعه مورد مطالعه پژوهش شامل خبرگان دانشگاهی در رشته‌های کارآفرینی، اقتصاد، مدیریت کسب‌وکار، روانشناسی و علوم بهزیستی؛ کارشناسان بهزیستی و سازمان‌های ذی‌ربط که به‌طور مستقیم با امر اشتغال افراد دارای معلولیت در ارتباط هستند؛ و افراد معلول موفق در امر کارآفرینی و اشتغال بودند. نمونه‌گیری به روش هدفمند و از نوع گلوله برفی تا رسیدن به اشباع نظری (۳۷ مصاحبه) ادامه یافت. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته عمیق جمع‌آوری شدند. برای ارزیابی قابلیت اعتبار پژوهش از چند روش شامل درگیری طولانی‌مدت و مشاهده مداوم، انتخاب نمونه‌های مناسب، جمع‌آوری و تحلیل همزمان داده‌ها و بازنگری مشارکت‌کنندگان استفاده گردید. جهت سنجش پایایی پژوهش، از روش پایایی بازآزمون استفاده شده است. شاخص ثبات یا پایایی بازآزمون به‌میزان سازگاری طبقه‌بندی داده‌ها در طول زمان اشاره دارد که در آن ابتدا فرد کدگذار مستقل، با پیشینه موضوع آشنا می‌شود و پس از یادگیری روش کدگذاری، داده‌ها را کدگذاری می‌کند. سپس با یکی از معیارهای توافق درصدی روش هولستی، آلفای کریپندروف، کاپای کوهن و پای اسکات میزان تطابق کدها تعیین می‌شود (شرت و همکاران^۲، ۲۰۱۰). در این پژوهش با استفاده از روش پایایی هولستی، میزان تطابق کدگذاری‌ها مشخص شده است. فرمول ضریب توافق کدگذاری به روش هولستی عبارت است از:

$$\text{PAO} = 2M / (N1 + N2): (2 \times 13) / (14 + 16) = \%87 \quad \text{رابطه (۱)}$$

در رابطه ۱، PAO به معنی درصد توافق مشاهده شده (ضریب پایایی)، M تعداد موارد کدگذاری شده توسط دو کدگذار است که بین آن‌ها توافق وجود داشته باشد. N1 تعداد کلی موارد کدگذاری شده توسط کدگذار

نخست است و N2 تعداد موارد کدگذاری شده توسط کدگذار دوم است. این رقم بین صفر (هیچ توافق) تا یک (توافق کامل) متغیر است. در صورتی که خروجی فرمول بیشتر از ۸۰ درصد باشد، پایایی تحلیل کدگذاری‌ها حاصل می‌شود (رول هنسن^۱، ۲۰۰۹).

۴- یافته‌ها

در پاسخ به پرسش مربوط به عواملی که سبب تسهیل و یا مانع اشتغال پایدار و توانمندسازی اقتصادی معلولان ساکن در مناطق روستایی استان کرمانشاه می‌شوند؛ با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای استقرایی، ابتدا مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با مطلعان کلیدی به صورت کدگذاری باز و اولیه مفهوم‌سازی شد. مشارکت کنندگان در پاسخ به سؤالات مرتبط با عوامل تسهیل‌گر و موانع اشتغال پایدار و توانمندسازی اقتصادی در برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه توضیحاتی را ارائه دادند. با تجزیه و تحلیل نظرات و دیدگاه‌های مشارکت کنندگان، کدهای اولیه استخراج گردید. سپس، کدهای مشترک مصاحبه‌شوندگان به همراه کدهای با اهمیت از دید پژوهشگر به عنوان کدهای نهایی مشخص شدند. در جدول شماره ۲، کدهای اولیه، مفاهیم اصلی و مقوله‌های استخراج شده از مصاحبه‌ها برای عوامل تسهیل‌گر ارائه شده است.

جدول ۲. کدهای اولیه، مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده مرتبط با عوامل تسهیل‌گر

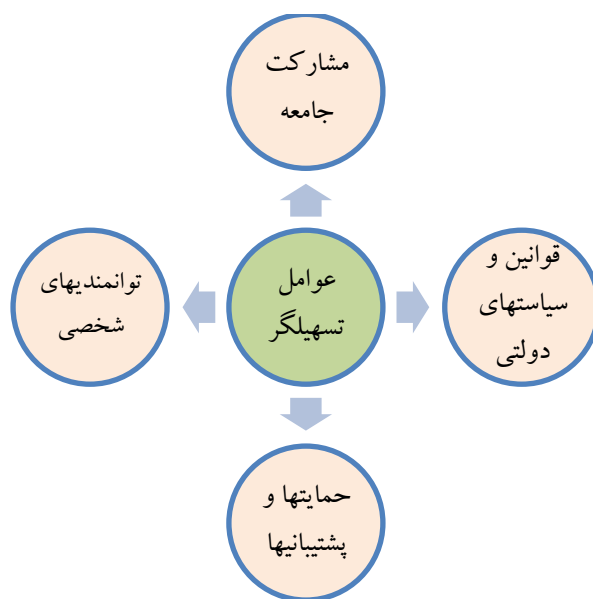
مقوله	مفاهیم اصلی	کدهای باز
مشارکت جامعه	اطلاع‌رسانی	میزان آگاهی عمومی از حقوق معلولان.
		مشارکت جامعه در برنامه‌های آموزشی (برگزاری سمینارها و کارگاه‌های آموزشی عمومی)
		حضور رسانه‌ها در برنامه‌های ترویجی
		سطح حمایت از برنامه‌های توانبخشی
		تعداد و نوع کمپین‌های آگاهی‌بخشی در سطح جامعه
	سطح آگاهی معلولین	آگاهی از حقوق و خدمات موجود
		آگاهی از فرصت‌های شغلی و آموزشی
		شناخت و استفاده از ابزارها و تجهیزات کمکی
		اطلاعات درباره برنامه‌های حمایتی و مشاوره‌ای
	تعامل با	دانش درباره قوانین و سیاست‌های مربوطه
		همکاری با سازمان‌های غیر دولتی

مقوله	مفاهیم اصلی	کدهای باز		
	سازمان‌های غیردولتی و شبکه سازی	ایجاد سیستم‌های پشتیبانی و مشاوره از راه دور		
		میزان مشارکت سازمان‌های محلی		
		برگزاری جلسات و کارگاه‌های مشترک		
		مشارکت با مراکز آموزشی و دانشگاه‌ها		
		ایجاد شراکت‌های استراتژیک با سازمان‌های تخصصی		
		فعالیت‌های مشترک با گروه‌های حمایتی		
		نظارت و ارزیابی فعالیت‌های سازمان‌های غیر دولتی		
		میزان تأثیرگذاری سازمان‌های غیر دولتی		
قوانین و سیاست‌های دولتی	سیاست‌های حمایتی	تدوین و اجرای قوانین حمایتی		
		تأمین بودجه و منابع مالی		
		نظارت بر اجرای سیاست‌ها		
		حمایت‌های مالی و غیرمالی از برنامه‌ها		
		حمایت‌های ویژه در مناطق روستایی و کمتر توسعه یافته		
		هماهنگی بین نهادهای دولتی و غیر دولتی		
	برنامه‌های دولتی و محلی	وجود برنامه‌های ویژه برای معلولان.		
		برنامه‌های توسعه اشتغال در سطح استان		
		تخصیص منابع به پروژه‌های توانبخشی		
		تحلیل و ارزیابی برنامه‌های دولتی		
		مشارکت نهادهای دولتی در برنامه‌های محلی		
		پیگیری و اصلاح مشکلات برنامه‌های دولتی		
		حمایت‌ها و پشتیبانی‌ها	دسترسی به منابع مالی	میزان تأمین و تخصیص منابع مالی
				انواع و منابع وام‌ها و کمک‌ها
پارانه‌ها و کمک‌های دولتی و غیر دولتی				
حمایت‌های مالی برای تأمین تجهیزات				
ایجاد صندوق‌های حمایتی				

مقوله	مفاهیم اصلی	کدهای باز
	حمایت‌های اقتصادی	نظارت بر توزیع منابع مالی
		برنامه‌های تشویقی برای سرمایه‌گذاران
		تسهیلات مالی برای راه‌اندازی کسب‌وکار
	پذیرش اجتماعی و فرهنگی	تأمین منابع برای آموزش و کارآفرینی
		نگرش‌های عمومی نسبت به معلولان
		تأثیر فرهنگ محلی بر اشتغال معلولان
		تغییرات فرهنگی و اجتماعی در پذیرش معلولان
		تأثیر باورهای فرهنگی بر استخدام و حمایت از معلولان
		تلاش‌های فرهنگی برای ارتقاء پذیرش اجتماعی
		حمایت خانواده و جامعه از افراد دارای معلولیت
		تعاملات اجتماعی و شبکه‌های حمایتی
		مشارکت جامعه در برنامه‌های توانبخشی
		تأثیر فعالیت‌های اجتماعی بر وضعیت شغلی معلولان
	میزان همدلی و همکاری جامعه در حمایت از معلولان	
	پشتیبانی فنی و مشاوره‌ای	بررسی و تحلیل نیازهای اقتصادی
		تأثیر روندهای اقتصادی بر اشتغال معلولان
		تقاضا برای مشاغل خاص در بازار کار
		تحلیل نیازهای آینده بازار کار و آمادگی برای آنها
		مشاوره‌های شغلی و حرفه‌ای
		مشاوره‌های کارآفرینی و مدیریت کسب‌وکار
پشتیبانی فنی در زمینه‌های تخصصی		
خدمات مشاوره حقوقی و قانونی		
مشاوره‌های روان‌شناختی و اجتماعی		
توانمندی‌های شخصی	مهارت‌های شغلی	مهارت‌های فنی و تخصصی

مقوله	مفاهیم اصلی	کدهای باز
		مهارت‌های نرم‌افزاری
		مهارت‌های کارآفرینی
		مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی
		مهارت‌های مدیریت زمان و خودمدیریتی
	اعتماد به نفس و انگیزه	میزان اعتماد به نفس در مواجهه با چالش‌های شغلی
		انگیزه برای ادامه آموزش و بهبود مهارت‌ها
		احساس خودکارآمدی و توانایی در انجام وظایف شغلی
		انگیزه برای راه‌اندازی کسب‌وکار و کارآفرینی
		میزان تعامل با گروه‌های حمایتی و مشاوره‌ای

در شکل شماره ۱ مقوله‌های استخراج شده از مصاحبه‌ها برای پاسخ به پرسش عوامل تسهیل‌گر توانمندسازی اقتصادی و اشتغال پایدار معلولان در برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه در استان کرمانشاه ارائه داده شده است.

شکل ۱. عوامل تسهیلگر توانمندسازی اقتصادی و اشتغال پایدار معلولان در برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه

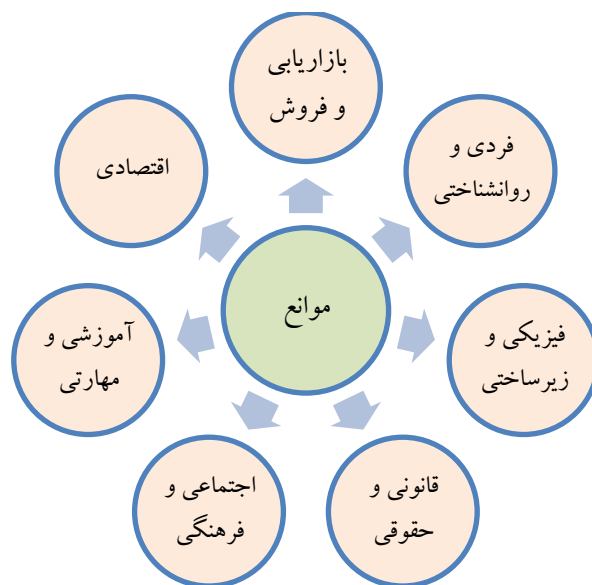
در جدول شماره ۳، کدهای اولیه، مفاهیم اصلی و مقوله‌های استخراج شده از مصاحبه‌ها برای پاسخ به سؤال مربوط به موانع توانمندسازی اقتصادی و اشتغال پایدار معلولان در برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه در استان کرمانشاه ارائه شده است.

جدول ۳. کدهای اولیه، مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده مرتبط با عوامل موانع

مقوله	مفاهیم اصلی	کدهای باز
موانع بازار و فروش	محدودیت‌های دسترسی به بازار	نبود بازارهای محلی و دائمی برای فروش محصولات
		عدم دسترسی به مشتریان بالقوه در مناطق شهری و خارج از کشور
		مشکلات در حمل‌ونقل محصولات به بازارهای مختلف
	رقابت و جایگاه در بازار	رقابت شدید با محصولات صنعتی و تجاری بزرگ
		ضعف در بازاریابی و تبلیغات محصولات معلولان
		کمبود کانال‌های توزیع مؤثر برای فروش محصولات
	مشکلات در فروش و توزیع	نبود آموزش‌های لازم برای فروش آنلاین و دیجیتال
		ضعف در بسته‌بندی و برندینگ محصولات
		نبود استانداردهای کیفی مشخص برای محصولات
ناتوانی در شرکت در نمایشگاه‌ها و رویدادهای تجاری بزرگ		
موانع فردی و روانشناختی	کمبود اعتماد به نفس و انگیزه	کمبود اعتماد به نفس و انگیزه برای ورود به بازار کار
		نگرش منفی به خوداتکایی و کارآفرینی در میان برخی افراد معلول
	ترس و ناتوانی در مدیریت مشکلات	ترس از شکست و ناتوانی در مدیریت مشکلات کاری
		ناتوانی در مدیریت استرس و فشارهای شغلی
	وابستگی و فشار اجتماعی	وابستگی به حمایت‌های خانواده و نهادهای دولتی
		فشارهای اجتماعی و انتظارات خانواده‌ها از افراد معلول
	کمبود الگوها و منابع	کمبود الگوهای موفق از معلولان کارآفرین در جامعه
کمبود مشاوران روانشناسی و کارآفرینی در مناطق دورافتاده		
نگرش منفی عمومی	نگرش منفی عمومی به کارآفرینی در برخی مناطق روستایی	
	فشارهای روانی ناشی از محیط‌های رقابتی و سخت‌کاری	
موانع فیزیکی و زیرساختی	امکانات و فضای کاری	نبود زیرساخت‌های مناسب برای معلولان در محیط‌های کاری
		عدم وجود فضاهای کاری مجهز به نیازهای خاص افراد معلول
		کمبود ساختمان‌ها و مراکز آموزشی با دسترسی‌های فیزیکی مناسب
	حمل‌ونقل و دسترسی	مشکلات دسترسی به وسایل نقلیه عمومی مناسب.
		نبود امکانات مناسب برای حمل‌ونقل و رفت‌وآمد افراد معلول.
	فضاهای تجاری و نمایش محصولات	عدم وجود فضاهای تجاری برای نمایش و فروش محصولات معلولان.
		ضعف در دسترسی به اینترنت و فناوری‌های دیجیتال در مناطق روستایی
زیرساخت‌های دیجیتال و محیطی	مشکلات مربوط به شرایط آب‌وهوایی و اثرات طبیعی بر زیرساخت‌ها	
	نبود امکانات بهداشتی و رفاهی مناسب در مناطق کاری	
موانع قانونی و حقوقی	موانع قانونی	ضعف در اجرای قوانین حمایتی از معلولان
		نبود قوانین کارآفرینی خاص برای افراد معلول
		نبود تسهیلات قانونی برای کارآفرینان معلول
		عدم نظارت کافی بر اجرای حقوق افراد معلول در محیط‌های کاری
		ناتوانی در دستیابی به حقوق قانونی خود در برابر تبعیض‌ها

مقاله	مفاهیم اصلی	کدهای باز			
	موانع حقوقی	مشکلات حقوقی مربوط به تأمین مالی و وام‌های بانکی			
		پیچیدگی‌های بروکراسی برای ثبت و راه‌اندازی کسب‌وکار نبود قوانین تشویقی برای جذب معلولان در مشاغل مختلف			
موانع اجتماعی و فرهنگی	موانع فرهنگی	فرهنگ وابستگی به حمایت‌های دولتی به جای خوداتکایی ناآگاهی عمومی نسبت به حقوق و توانایی‌های افراد معلول کمبود الگوهای موفق کارآفرینی معلولان در جامعه			
		موانع اجتماعی	نگرش منفی جامعه نسبت به توانایی‌های افراد معلول تبعیض در استخدام و جذب نیروی کار معلول عدم پذیرش معلولان در محیط‌های کاری عمومی نبود نهادهای حمایتی قوی در روستاها برای توانمندسازی معلولان فشارهای خانوادگی برای خانه‌نشینی افراد معلول نبود حمایت‌های اجتماعی از کسب‌وکارهای متعلق به معلولان ضعف در ایجاد شبکه‌های اجتماعی و پشتیبانی از معلولان کارآفرین		
			موانع آموزشی و مهارتی	فقدان دوره‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای تخصصی برای معلولان نبود زیرساخت‌های آموزشی در مناطق دورافتاده کمبود معلمان و مربیان حرفه‌ای با تجربه کار با معلولان عدم وجود امکانات لازم برای آموزش‌های آنلاین یا از راه دور ضعف در برنامه‌ریزی آموزشی مطابق با نیازهای فردی معلولان نبود آموزش‌های عملی و کاربردی در حوزه کسب‌وکار و مدیریت عدم ارائه آموزش‌های کارآفرینی و مدیریت مالی به معلولان و خانواده‌های آن‌ها	
	موانع مهارتی			ضعف در آموزش فناوری‌های نوین به معلولان ناآگاهی از فرصت‌های شغلی موجود در بازار نبود ارتباط بین آموزش‌های تئوری و بازار کار واقعی	
				موانع اقتصادی	نبود دسترسی به تسهیلات مالی مناسب هزینه بالای تأمین مواد اولیه و تجهیزات مشکلات نقدینگی و گردش مالی ضعیف تورم و نوسانات اقتصادی که موجب ناپایداری در درآمدها می‌شود
					موانع ساختاری اقتصادی

در شکل شماره ۲ مقوله‌های استخراج شده از مصاحبه‌ها برای پاسخ به پرسش موانع توانمندسازی اقتصادی و اشتغال پایدار معلولان در برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه در استان کرمانشاه ارائه شده است.

شکل ۲. موانع توانمندسازی اقتصادی و اشتغال پایدار معلولان در برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه

۵- بحث و نتیجه‌گیری

امروزه اشتغال پایدار به‌عنوان یکی از معیارهای اساسی در ارزیابی کیفیت زندگی و توانمندی‌های فردی شناخته می‌شود. این مفهوم به‌ویژه برای افراد دارای معلولیت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، چرا که اشتغال نه تنها به تأمین نیازهای اقتصادی آنان کمک می‌کند، بلکه به بهبود خودباوری، مشارکت اجتماعی و کاهش آسیب‌های اجتماعی مرتبط با ناتوانی نیز می‌انجامد. استان کرمانشاه با ویژگی‌های جغرافیایی، اجتماعی و اقتصادی خاص خود، چالش‌ها و فرصت‌های منحصر به فردی را در زمینه اشتغال افراد دارای معلولیت ارائه می‌دهد. از یک‌سو، وجود فرهنگ‌های محلی و سنتی ممکن است بر نگرش‌ها نسبت به توانمندی‌های این افراد تأثیرگذار باشد و از سوی دیگر، پتانسیل‌های اقتصادی موجود در استان می‌تواند بستر مناسبی را برای ایجاد فرصت‌های شغلی فراهم آورد. یافته‌های پژوهش حاکی از این است که عوامل (۱) مشارکت جامعه، (۲) قوانین و سیاست‌های دولتی، (۳) حمایت‌ها و پشتیبانی‌ها، و (۴) توانمندی‌های شخصی به‌عنوان مقولات نهایی در بخش عوامل تسهیل‌کننده و عوامل (۱) موانع بازار و فروش، (۲) موانع فردی و روانشناختی، (۳) موانع فیزیکی و زیرساختی، (۴) موانع قانونی و حقوقی، (۵) موانع اجتماعی و فرهنگی، (۶) موانع آموزشی و مهارتی، و (۷) موانع اقتصادی، به‌عنوان موانع موجود برای اشتغال پایدار و توانمندسازی اقتصادی معلولان ساکن در مناطق روستایی استان کرمانشاه شناسایی شدند.

شناسایی عواملی که سبب تسهیل و یا مانع اشتغال پایدار و توانمندسازی اقتصادی معلولان ساکن در مناطق روستایی استان کرمانشاه می‌شوند هدف اختصاصی این پژوهش بود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که اشتغال پایدار برای معلولان در مناطق روستایی استان کرمانشاه، به‌عنوان یکی از ابعاد مهم توسعه انسانی و اجتماعی، می‌تواند به

بهبود کیفیت زندگی این افراد و همچنین به رشد و توسعه مناطق روستایی کمک شایانی کند. درک صحیح از توانمندی‌ها و نیازهای خاص این افراد در مناطق مختلف، زمینه‌ساز ایجاد فرصت‌های شغلی متناسب با شرایط جسمانی و محیطی آن‌ها است. فراهم کردن این فرصت‌ها، هم‌زمان موجب افزایش استقلال مالی معلولان شده و فشار اقتصادی بر خانواده‌ها و جامعه را کاهش می‌دهد. علاوه بر این، اشتغال پایدار برای معلولان باعث تقویت حس خودباوری و اعتماد به نفس آنان می‌شود و می‌تواند به ارتقاء جایگاه اجتماعی و فرهنگ پذیرش جامعه نسبت به معلولیت کمک کند. مقوله‌های عوامل تسهیل‌کننده که شامل:

❖ مشارکت جامعه: مشارکت فعال جامعه در برنامه‌های اشتغال افراد دارای معلولیت می‌تواند به ایجاد یک شبکه حمایتی و تقویت حس تعلق در این افراد کمک کند. این شبکه می‌تواند شامل گروه‌های محلی، سازمان‌های غیر دولتی و حتی کارآفرینان محلی باشد که برای ایجاد فرصت‌های شغلی به همکاری بپردازند. با برگزاری کارگاه‌های آموزشی و سمینارها، می‌توان آگاهی جامعه را نسبت به توانمندی‌های معلولان افزایش داد و به کاهش تبعیض‌های اجتماعی کمک کرد. این مشارکت نه تنها به اشتغال معلولان کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به ایجاد یک فرهنگ مثبت در زمینه پذیرش و حمایت از این افراد در جامعه نیز منجر شود. این تلاش‌ها می‌توانند در طول زمان به تغییر نگرش‌های منفی و افزایش پذیرش عمومی کمک کنند.

❖ قوانین و سیاست‌های دولتی: دولت باید با تنظیم و اجرای قوانین و سیاست‌های مؤثر، زمینه را برای حمایت از اشتغال معلولان فراهم کند. این سیاست‌ها باید شامل مشوق‌های مالی برای کارفرمایانی باشد که معلولان را استخدام می‌کنند و همچنین اقدامات قانونی برای کاهش موانع استخدامی ایجاد کند. از جمله این اقدامات می‌توان به ایجاد شرایط تسهیل‌کننده برای استخدام معلولان، مانند کاهش مالیات یا ارائه تسهیلات وام، اشاره کرد. علاوه بر این، لازم است که نهادهای دولتی به‌طور مداوم نظارت کنند تا از اجرای این قوانین اطمینان حاصل شود و از حقوق افراد دارای معلولیت حمایت کنند. نظارت مؤثر بر این قوانین می‌تواند به بهبود شرایط اشتغال معلولان کمک کند.

❖ حمایت‌ها و پشتیبانی‌ها: ارائه حمایت‌های مالی و اجتماعی از سوی دولت و نهادهای مختلف به‌عنوان یک عامل تسهیل‌کننده در موفقیت برنامه‌های اشتغال بسیار حائز اهمیت است. این حمایت‌ها می‌تواند شامل تأمین مالی برای ایجاد کسب‌وکارهای کوچک و متوسط، همچنین ایجاد مراکز مشاوره و آموزشی برای معلولان باشد. به‌علاوه، ایجاد برنامه‌های حمایتی مانند وام‌های کم‌بهره و مشاوره‌های اقتصادی می‌تواند به کارآفرینی افراد دارای معلولیت کمک کند و به آنان در ایجاد شغل‌های پایدار یاری رساند. این اقدامات می‌توانند احساس خودباوری را در افراد معلول تقویت کنند و آن‌ها را به سمت خودکفایی اقتصادی هدایت کنند. تأمین منابع مالی و مشاوره مناسب می‌تواند به ایجاد یک محیط پشتیبان برای رشد اقتصادی معلولان کمک کند.

❖ توانمندی‌های شخصی: تقویت توانمندی‌های فردی معلولان از طریق آموزش و ارتقاء مهارت‌های شغلی آن‌ها برای افزایش قابلیت‌های اقتصادی آن‌ها ضروری است. این آموزش‌ها باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که مهارت‌های مورد نیاز در بازار کار را به‌دست آورند و توانایی‌های خود را در زمینه‌های مختلف تقویت کنند. به‌علاوه، برگزاری دوره‌های مشاوره و روان‌شناسی به‌منظور تقویت اعتماد به نفس و خودباوری معلولان می‌تواند تأثیر مثبت بر اشتغال

آن‌ها داشته باشد. این آموزش‌ها می‌توانند به افراد دارای معلولیت کمک کنند تا با چالش‌های موجود روبه‌رو شوند و در دستیابی به اهداف شغلی خود موفق‌تر باشند. توسعه مهارت‌های شخصی می‌تواند به بهبود عملکرد شغلی و افزایش فرصت‌های شغلی برای معلولان کمک کند.

بر اساس نظرات مشارکت‌کنندگان موانع شناسایی شده برای اشتغال پایدار و توانمندسازی اقتصادی معلولان شامل مقوله‌های:

❖ موانع بازار و فروش: موانع موجود در بازار و فروش برای معلولان می‌تواند به دلیل عدم دسترسی به اطلاعات و منابع لازم باشد. به همین دلیل، پیشنهاد می‌شود که افراد دارای معلولیت از آموزش‌های مربوط به بازاریابی، فروش و مهارت‌های تجاری بهره‌مند شوند. همچنین، با ایجاد پلتفرم‌های مجازی و شبکه‌های اجتماعی، می‌توان به آن‌ها کمک کرد تا محصولات خود را به بازار عرضه کنند و مشتریان جدید جذب نمایند. برقراری همکاری با سازمان‌های غیردولتی و مراکز کارآفرینی نیز می‌تواند در ایجاد فرصت‌های فروش برای معلولان مؤثر باشد و به آنان در دستیابی به بازارهای جدید کمک کند. این اقدامات می‌توانند به کاهش موانع بازار و افزایش درآمد افراد معلول کمک کنند.

❖ موانع فردی و روان‌شناختی: موانع روان‌شناختی، از جمله احساس ناتوانی و عدم اعتماد به نفس، می‌تواند بر اشتغال افراد دارای معلولیت تأثیر منفی به‌گذارد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که برنامه‌های مشاوره و درمان روانی برای این افراد فراهم شود تا به آن‌ها کمک کند تا با چالش‌های خود بهتر کنار بیایند. برگزاری کارگاه‌های آموزشی که به تقویت مهارت‌های اجتماعی و شغلی مرتبط باشد نیز می‌تواند به افزایش اعتماد به نفس و کاهش موانع روان‌شناختی کمک کند. ایجاد گروه‌های حمایت اجتماعی نیز می‌تواند فضایی امن برای تبادل تجربیات و یادگیری از یکدیگر فراهم کند. برنامه‌های مشاوره می‌توانند به ارتقاء سلامت روانی و افزایش انگیزه در افراد معلول کمک کنند.

❖ موانع فیزیکی و زیرساختی: دسترسی به زیرساخت‌های لازم، مانند حمل و نقل و ساختمان‌ها، برای معلولان امری حیاتی است. از این‌رو دولت و نهادهای محلی باید بهبود زیرساخت‌ها را در اولویت قرار دهند و محیط‌های کار و زندگی را برای معلولان قابل‌دسترس‌تر سازند. همچنین، ایجاد استانداردهای جدید برای ساختمان‌ها و فضاهای عمومی با هدف افزایش دسترسی برای افراد دارای معلولیت، ضروری است. تأمین تسهیلات مانند مسیرهای مناسب، آسانسورهای قابل‌دسترس و امکانات بهداشتی مناسب می‌تواند نقش مهمی در ایجاد یک محیط کار دوستانه برای معلولان ایفا کند. افزایش دسترسی به زیرساخت‌ها می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی و فرصت‌های شغلی برای معلولان کمک کند.

❖ موانع قانونی و حقوقی: برای رفع موانع قانونی، لازم است که قوانین مرتبط با حقوق معلولان به‌طور کامل و مؤثر اجرا شود. این شامل اصلاح و تدوین قوانین جدید به منظور ایجاد شرایطی برابر برای اشتغال افراد دارای معلولیت است. همچنین، ایجاد مکانیزم‌های نظارتی و ارزیابی برای اطمینان از رعایت این قوانین در سطح جامعه،

از اهمیت بالایی برخوردار است. این اقدامات می‌توانند به افزایش آگاهی عمومی و ارتقاء فرهنگ شمولیت در جامعه کمک کنند و به معلولان این امکان را بدهند که از حقوق خود بهره‌مند شوند. رعایت دقیق و کامل قوانین حقوقی می‌تواند به تضمین حقوق افراد دارای معلولیت در جامعه کمک کند.

❖ موانع اجتماعی و فرهنگی: موانع فرهنگی و اجتماعی نیز می‌تواند مانع از اشتغال معلولان شود. فرهنگ عمومی نسبت به معلولان ممکن است نگاهی منفی یا تبعیض‌آمیز داشته باشد. برای تغییر این نگرش‌ها، پیشنهاد می‌شود کمپین‌های آگاهی‌بخشی به منظور ارتقاء فرهنگ جامعه در پذیرش افراد دارای معلولیت برگزار شود. این کمپین‌ها می‌توانند از طریق رسانه‌ها، رویدادهای اجتماعی و کارگاه‌های آموزشی به عموم مردم ارائه شوند و به ترویج داستان‌های موفقیت افراد معلول بپردازند. تغییر نگرش‌های اجتماعی می‌تواند به بهبود فرصت‌های اشتغال و کاهش تبعیض‌های اجتماعی کمک کند.

❖ موانع آموزشی و مهارتی: برای رفع موانع آموزشی، لازم است که دوره‌های آموزشی و مهارتی متناسب با نیازهای بازار کار برای معلولان ارائه شود. این برنامه‌ها باید شامل آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، مشاوره شغلی و حمایت در جستجوی کار باشد. به علاوه، نهادهای آموزشی باید به گونه‌ای طراحی شوند که برای معلولان دسترسی‌پذیر باشند و تجهیزات لازم را برای آن‌ها فراهم کنند. این اقدام می‌تواند به معلولان کمک کند تا توانمندی‌های خود را بهبود بخشند و در بازار کار موفق‌تر باشند. ارائه دوره‌های آموزشی با کیفیت می‌تواند به افزایش قابلیت‌ها و مهارت‌های شغلی افراد معلول کمک کند.

❖ موانع اقتصادی: ایجاد مشوق‌های مالی و تسهیلات برای کارفرمایان به منظور جذب معلولان، و همچنین ایجاد برنامه‌های حمایتی برای سرمایه‌گذاری در مشاغل و کارآفرینی افراد دارای معلولیت می‌تواند به کاهش موانع اقتصادی کمک کند. به عنوان مثال، می‌توان از تسهیلات مالیاتی برای کارفرمایانی که افراد دارای معلولیت را استخدام می‌کنند، استفاده کرد. همچنین، تأمین وام‌های کم‌بهره برای راه‌اندازی کسب‌وکار؛ شناسایی شدند.

پیشنهاد‌های مبتنی بر یافته‌های پژوهش: برای ایجاد اشتغال پایدار و توانمندسازی اقتصادی معلولان در برنامه توان‌بخشی مبتنی بر جامعه برای مناطق روستایی استان کرمانشاه، علاوه بر موارد گفته شده، پیشنهاد‌های کاربردی و اجرایی زیر نیز می‌تواند به تسهیل این فرایند کمک نماید:

❖ تقویت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای: باید برنامه‌های آموزشی جامع و کارآموزی برای معلولان طراحی و اجرا شود. این برنامه‌ها باید به طور خاص به نیازهای این افراد توجه داشته باشند و شامل دوره‌های مهارتی و مدیریتی مرتبط با مشاغل موجود در بازار کار باشند.

❖ تأمین تجهیزات و ابزارهای کمکی: برای افزایش توانمندی‌های شغلی معلولان، نیاز به تأمین تجهیزات و ابزارهای تخصصی وجود دارد. دولت و نهادهای مربوطه باید برنامه‌هایی برای تأمین این تجهیزات و ابزارها تدوین کنند.

❖ ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار: توسعه برنامه‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی برای ایجاد

فرصت‌های شغلی پایدار و کاهش وابستگی به کمک‌های دولتی ضروری است. این برنامه‌ها باید بر تقویت اقتصاد محلی و افزایش توانمندی‌های شغلی معلولان متمرکز شوند.

❖ اجرای مؤثر قوانین حمایتی: به منظور بهبود وضعیت معلولان، نیاز به اجرای مؤثر قوانین و مقررات حمایتی وجود دارد. این امر شامل نظارت و پیگیری دقیق بر اجرای تعهدات قانونی و بین‌المللی در زمینه حقوق معلولان می‌شود.

❖ تنوع در الگوهای کسب و کار: برای مقابله با تأثیرات منفی بحران‌های طبیعی و تغییرات اقلیمی، نیاز به تنوع در الگوهای کسب و کار محلی وجود دارد. ایجاد مشاغل جدید و نوآورانه، می‌تواند به افزایش فرصت‌های شغلی و بهبود وضعیت اقتصادی معلولان کمک کند.

❖ تقویت زیرساخت‌های محلی: نیاز به تقویت زیرساخت‌های بهداشتی، آموزشی و خدماتی برای معلولان در مناطق روستایی احساس می‌شود. این تقویت زیرساخت‌ها می‌تواند شامل بهبود دسترسی به خدمات توانبخشی، اینترنت و فناوری‌های دیجیتال باشد.

❖ ارتقاء فرهنگ و آگاهی جامعه نسبت به توانمندی‌های افراد دارای معلولیت: با برگزاری کمپین‌های آگاهی‌بخشی و انتشار اطلاعات مثبت از موفقیت‌های این افراد در رسانه‌های محلی و شبکه‌های اجتماعی، می‌تواند به کاهش تبعیض‌ها و افزایش پذیرش اجتماعی کمک کند. همچنین، مشوق‌های اجتماعی برای کارفرمایان به استخدام بیشتر معلولان و مشارکت آنان در جامعه یاری می‌رساند.

❖ توانمندسازی روانی و مهارتی: از طریق برگزاری دوره‌های روان‌شناسی و مشاوره برای ارتقای انگیزه، آموزش مهارت‌های فنی و شغلی متناسب با نوع معلولیت و نیازهای بازار کار محلی، و ارائه تمرین‌های عملی. این اقدامات به افراد کمک می‌کند تا به‌توانند با اعتماد به نفس بیشتر وارد بازار کار شوند و مهارت‌های خود را در کسب و کارهای پایدار به کار گیرند.

❖ حمایت از کسب و کارهای کوچک و محلی: این حمایت شامل اعطای وام‌ها و تسهیلات کم‌بهره، مشاوره‌های مدیریتی و مالی، و ایجاد بازارهای محلی برای محصولات این کسب و کارهاست. ترویج کسب و کارهای خانگی و صنایع دستی نیز می‌تواند برای معلولان فرصت‌های شغلی مناسب و سازگار با شرایط فردی‌شان فراهم کند.

❖ برگزاری دوره‌های آموزشی بازاریابی برای تولیدکنندگان دارای معلولیت در هر منطقه با توجه به شرایط اقلیمی و توانایی‌های فردی.

❖ راه‌اندازی پلتفرم‌های آنلاین یا اپلیکیشن‌های محلی جهت فروش و تبلیغ محصولات، به‌ویژه در بخش صنایع دستی و تولیدات خانگی.

❖ تقویت مشارکت‌های محلی و جامعه‌محور: این مشارکت‌ها از طریق ایجاد تشکل‌های محلی، برگزاری جلسات آموزشی و اطلاع‌رسانی برای جامعه محلی، و ترویج نگرش‌های مثبت نسبت به حضور افراد دارای

معلولیت در عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی تقویت می‌شود. حضور فعال جامعه در این فرایند، به ایجاد حس همبستگی و حمایت از کارآفرینی محلی کمک کرده و فضای مشارکتی و حامیانه‌ای را برای معلولان فراهم می‌کند.

❖ آموزش خانواده‌ها در زمینه چگونگی حمایت از معلولان و تشویق آن‌ها به حضور در بازار کار می‌تواند تأثیر مثبت زیادی داشته باشد. خانواده‌ها، به‌عنوان نزدیک‌ترین حامیان معلولان، می‌توانند نقش مؤثری در تقویت اعتماد به نفس و انگیزه این افراد برای ورود به عرصه‌های شغلی ایفا کنند.

❖ تحقیقات مستمر و پیوسته درباره نیازها و چالش‌های اشتغال معلولان، می‌تواند به بهبود فرآیند سیاست‌گذاری و تدوین برنامه‌های حمایتی مناسب منجر شود. تحقیقات علمی و مطالعات آماری می‌تواند اطلاعات دقیقی در خصوص نیازهای خاص معلولان در مناطق روستایی ارائه دهد و به تصمیم‌گیری‌های کارآمدتر کمک کند.

❖ ملاحظات اخلاقی

❖ مشارکت نویسندگان

❖ همه نویسندگان در طراحی، اجرا و نگارش بخش‌های پژوهش همکاری داشته‌اند.

منابع مالی

این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی با حمایت مادی و معنوی اداره کل بهزیستی استان کرمانشاه انجام شده است.

تضاد منافع

این مقاله با سایر آثار منتشرشده نویسندگان هم‌پوشانی ندارد.

پیروی از اخلاق پژوهش

در این پژوهش، همه حقوق مربوط به اخلاق پژوهشی رعایت شده است.

فهرست منابع

- ابراهیمی نژاد، مهدی؛ سپهرنیا، احمد؛ عسکری باقرآبادی، محبوبه (۱۳۹۷). **مطالعات ناتوانی**، ۸ (۷۹): ۸-۱.
- اسعدی، میرمحمد، باصولی، مهدی، برومندزاده، یاسمین، آقاباقری، فهیمه (۱۳۹۸). **طراحی مدلی برای توسعه گردشگری معلولین در شهر یزد**. مطالعات اجتماعی گردشگری، ۷ (۱۴): ۳۸۳-۴۰۴.
- اسماعیل زاده، حسن؛ صفرخانی، رضوان؛ محمودی، حسین (۱۳۹۷). **تحلیلی بر سطح توسعه‌یافتگی مناطق روستایی شهرستان‌های استان کرمانشاه**. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۰ (۲): ۳۵۵-۳۷۴.
- امور توان‌بخشی سازمان بهزیستی کشور (۱۳۹۴). **مقدمه‌ای بر مبانی و تعاریف توان‌بخشی جهت آموزش مراقبین معلولان، سالمندان و بیماران روانی مزمن**. معاونت امور توان‌بخشی، گروه امور مراکز توان‌بخشی و مراقبتی معلولان ذهنی.
- ایزدی، منصور (۱۳۹۴). **بررسی نقش و جایگاه تسهیلات اشتغال و خودکفایی در توسعه شغلی جامعه روستایی مددجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی استان فارس**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، رشته کشاورزی مدیریت توسعه، مرودشت.
- باقری، افسانه؛ تقوی مریم‌آبادی، فاطمه؛ آراستی، زهرا (۱۳۹۴). **شناسایی شایستگی‌های کارآفرینانه با تأکید بر معلولان جسمی - حرکتی**. توسعه کارآفرینی، ۸ (۳): ۴۷۳-۴۹۲.
- بزرگ‌نیا، فاطمه (۱۳۶۴). **اصول بنیادی توان‌بخشی حرفه‌ای معلولین**. دفتر آموزش و پژوهش سازمان بهزیستی کشور، نشریه سازمان بین‌المللی کار، ۱۹۷۶.
- پایدار، ابوذر؛ غفران، منیره (۱۴۰۲). **ارزیابی دستاوردهای اجرای قانون «حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی» در شهرستان هامون**. نشریه جغرافیا و توسعه، ۲۱ (۷۱): ۲۱۸-۲۴۸.
- پایگاه اینترنتی معلولین ایران تاریخ دسترسی. اسفند ۱۴۰۲. B2n. r/m37657
- رهر، فرهاد؛ ممیز، آیت‌اله؛ محمدی، شقایق (۱۳۹۲). **شناسایی عوامل مؤثر فعالیت شرکت‌های کوچک و متوسط مبتنی بر فناوری در حوزه خدمات معلولین (مطالعه موردی: مدیریت شهری تهران)**. مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۵ (۴): ۵۷-۷۰.
- سازمان بهزیستی کشور (۱۳۹۸). **سالنامه آماری سال ۱۳۹۷**، تهران. انتشارات سازمان بهزیستی.

سازمان بهزیستی کشور، تاریخ دسترسی اسفند ۱۴۰۲. <https://socialwork.ir/>, 2024.

سایت خبرگزاری مهر (۱۴۰۲). کد خبر ۵۵۴۴۵۹۷. لینک دسترسی: mehnews.com/xY8j4.

سایت مددکاری اجتماعی ایران (۱۴۰۲). <https://www.behzisti.ir/>, 2024.

سلطانی موقر، نگین (۱۳۹۰). مطالعه وضعیت اشتغال معلولین در ایران و انگلستان در پرتو استانداردهای بین‌المللی حقوق بشر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران

عناستانی، علی‌اکبر؛ حسینی کهنوج، سیدرضا (۱۳۹۷). تحلیل پیشران‌های کلیدی مؤثر بر اشتغال‌زایی فعالیت‌های کشت و صنعت در مناطق روستایی شهرستان جیرفت، مجله اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۷(۴): ۳۸-۵۸.

قادرمرزی، حامد (۱۳۹۴). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اشتغال در نواحی روستایی شهرستان جوانرود، اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۴(۱۱): ۱۰۹-۱۳۰.

قدیری معصوم، مجتبی؛ مهدوی، مسعود؛ اسماعیل‌نیا، حسین (۱۳۸۳). توسعه اشتغال در نواحی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان لاهیجان). پژوهش‌های جغرافیایی، ۴(۱۰): ۱۰۱-۱۱۸.

کیانی، فاطمه؛ قنبری، یوسف (۱۴۰۱). واکاوی اثرات ایجاد صندوق اعتباری خرد بر توسعه اشتغال پایدار مناطق روستایی (مطالعه موردی: شهرستان‌های رزن و فامنین استان همدان). جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۲۰(۲): ۵۱-۷۵.

محمدی، هادی؛ فلیحی، نعمت؛ باقرآبادی، صمد (۱۳۹۲). تحلیل عوامل مؤثر بر اشتغال بخش کشاورزی مطالعه موردی استان‌های ایلام، کردستان، کرمانشاه و همدان، علوم اقتصادی، ۷(۲۲): ۱۱۵-۱۳۵.

محمودیان‌دهکردی، آرزو؛ باغبان، ایران (۱۳۸۶). توان‌بخشی شغلی معلولان. کار و جامعه، ۸۷ و ۸۸: ۳۵-۴۳.

وفایی، احمدرضا؛ چراغعلی، محمودرضا؛ حسینی، سیدمحمدرضا؛ مستقیمی، محمودرضا (۱۴۰۰). ارائه مدل کارآفرینی معلولین با رویکرد خلاقیت و خودشکوفایی با استفاده از روش نظریه داده‌بنیاد. مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۸(۴): ۵۳-۷۲.

وکیل‌الرعا، یونس؛ اقوامی، فرشاد (۱۳۹۸). تحلیل اثربخشی عوامل مؤثر بر اشتغال و راه‌اندازی کسب‌وکار معلولین. مجله مدیریت توسعه و تحول، ۳۹(۳): ۵۱-۶۰.

Gaddis, I., Oseni, G., Palacios-Lopez, A., & Pieters, J. (2023). Who is employed? Evidence from sub-Saharan Africa on redefining employment. *Journal of African Economies*, 32(2), 151-174.

Grisé, E., Boisjoly, G., Maguire, M., & El-Geneidy, A. (2019). Elevating access: **Comparing accessibility to jobs by public transport for individuals with & without a physical disability**. *Transportation Research Part A: Policy & Practice*, 125 (3): 280-293.

Holub, T. (2001). **Entrepreneurship among People with Disabilities**. www.celcee.edu/publications/digest/Dig01-05.html.

Hwang, S. K., & Roulstone, A. (2015). Enterprising? Disabled? **The status & potential for disabled people's microenterprise in South Korea**. *Disability & Society*, 30(1), 114-129.

International Labour Organization (2000). **employment & poverty**, available at: www.ilo.org/public/english/employment

International Labour Organization (2023). **Decent work and sustainable employment**. Retrieved from <https://www.ilo.org>

Marín-Palacios, C., Carrero Márquez, O., & Lohan, R. P. (2022). **Review of employment & disability: bibliographic analysis**. *Journal of Enterprising Communities: People & Places in the Global Economy*, 16(1), 119-145.

Martin, B.C., & Honig, B. 2020. Inclusive Management Research: **Persons with Disabilities & Self-Employment Activity as an Exemplar**. *Journal of Business Ethics*, 166 (3): 553–575

Maziriri, E. T., Madinga, W., & Lose, T. (2017). **Entrepreneurial barriers that are confronted by Entrepreneurs living with physical disabilities: A thematic analysis**. *Journal of Economics & Behavioral Studies*, 12 (9): 27-45.

Miller, D. & Breton-Miller, L. 2017. Underdog Entrepreneurs: **A Model of ChallengeBased Entrepreneurship**. *Entrepreneurship Theory & Practice*, 41 (1): 7-17

Miller, D. & Breton-Miller, L. (2017). **Underdog Entrepreneurs: A Model of ChallengeBased Entrepreneurship**. *Entrepreneurship Theory & Practice*, 41 (1): 7-17

Pagán, R. (2009). **Self-employment among people with disabilities: evidence for Europe**. *Disability & Society*, 24(2), 217-229.

Roll-Hansen, N. (2009). **Why the distinction between basic (theoretical) and applied (practical) research is important in the politics of science**. London School of Economics and Political Science, Contingency and Dissent in Science Project.

Roni, N. (2009). Disabled Entrepreneurship: **A viable route of opportunity for the disabled?** **MMUBS Doctoral Symposium**. Available at: <http://www.ribm.mmu.ac.uk/symposium2009/Papers%2009/Roni,%20Naheed.pdf>

Saxena, S. S., & Pandya, R. S. K. (2018). **Gauging underdog entrepreneurship for disabled entrepreneurs**. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 12(1), 3-18.

Short, J. C., Broberg, J. C., Cogliser, C. C., & Brigham, K. H. (2010). **Construct validation using computer-aided text analysis (CATA) an illustration using entrepreneurial orientation.** *Organizational Research Methods*, 13(2), 320-347.

World Bank, (2014). **Disability inclusion overview.** Available at: [http:// www.worldbank.org/en/topic/ disability](http://www.worldbank.org/en/topic/disability) (accessed 27 May 2018).

World Bank. (2023). **Jobs and development: Creating sustainable employment.** Retrieved from <https://www.worldbank.org>

World Health Organization & World Bank. 2017. **World Report on Disability.** Geneva: **World Health Organization.**

World Health Organization, (2011). **World Report on Disability.** Washington, DC: **World Bank**

Yamamoto, S., Unruh, D., & Bullis, M. (2011). **The viability of self-employment for individuals with disabilities in the United States: A synthesis of the empirical-research literature.** *Journal of Vocational Rehabilitation*, 35(2), 117-127.

Ybema, J.F., van Vuuren, T., & van Dam, K. (2020). **HR practices for enhancing sustainable employability: implementation, use, & outcomes.** *The International Journal of Human Resource Management*, 31(7): 886-907.